

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

‘หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดให้โรงเรียนจะต้องจัดแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะในหนังสือแบบเรียนและคำสอนของครูในชั้นเรียน ครูและนักเรียนต้องพยายามร่วมกันวางแผนการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในครอบครัว ชุมชนและท้องถิ่น ดังนั้นแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นหัวใจของโรงเรียน คือ ห้องสมุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 43-44) ซึ่งเป็นศูนย์กลางของข้อมูลการเรียนการสอน เป็นศูนย์กลางของการค้นคว้า เป็นศูนย์กลางของความงัดแงะด้านจิตใจและเป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิด ภายในห้องสมุดต่างก็จัดหากิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยดึงดูดความสนใจจากผู้เรียนให้เข้ามาร่วมกิจกรรมจะส่งผลให้ผู้เรียนนั้นมีพฤติกรรมส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างนิสัยในการแสวงหาความรู้ได้เอง เป็นการเพิ่มพัฒนาการของผู้เรียนเอง มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ผู้เรียนที่มีนิสัยรักการอ่านมากนั้นจะเป็นผู้ที่รู้จักคิดรู้จักทำงานและแก้ปัญหาเองได้มากกว่าผู้ที่โดนบังคับให้อ่าน

ห้องสมุดจึงเป็นศูนย์กลางแหล่งการเรียนรู้สำคัญที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ด้วยการจัดหาหนังสือและสื่อต่าง ๆ มีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ทั้งภายในและภายนอก ห้องสมุดโรงเรียนจึงเป็นศูนย์กลางการอ่านที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกอ่านหนังสือโดยเสรี เป็นศูนย์กลางการศึกษาด้วยตนเองของนักเรียน ครูบรรณารักษ์จึงต้องเตรียมทรัพยากรห้องสมุดให้พร้อมและเพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้ให้เป็นศูนย์กลางวัสดุการเรียนการสอนหรือสื่อการศึกษาสำหรับครู (น้ำทิพย์ วิภาวิน, 2549, หน้า 81) และเป็นแหล่งรวบรวมหนังสือ วารสาร เอกสาร และวัสดุสารนิเทศทั้งที่ตีพิมพ์

และไม่ตีพิมพ์ทั้งที่สอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนการสอนและนอกเหนือจากการเรียนการสอนซึ่งเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าหาความรู้ต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ อันจะส่งผลให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ของตนอย่างเต็มตามศักยภาพ ช่วยส่งเสริมกระบวนการ ฟัง คิด ถาม เขียน สังเกต รวมทั้งมีส่วนในการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและการรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลด้านการศึกษา 12 ข้อ และยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ข้อ 8 ปฏิรูปการเรียนรู้โดยยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหลักการเรียนรู้ด้วยตัวเอง และหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นพลังงานความคิดสร้างสรรค์ การสร้างนิสัยรักการอ่าน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4, 2552) แต่ความเป็นจริงแล้วนั้นห้องสมุดโรงเรียนบางแห่งต้องประสบกับความล้มเหลวในการจัดการ เนื่องจากค่านงบประมาณที่ทางโรงเรียนจัดสรรให้มันไม่เพียงพอต่อการพัฒนาห้องสมุดเท่าที่ควร ผู้บริหารบางโรงเรียนไม่ใส่ใจกับห้องสมุด จนทำให้ห้องสมุดไม่ได้รับการดูแลและปิดตัวลง เราจะเห็นได้จากโรงเรียนต่างจังหวัดที่ไม่มีงบประมาณในการพัฒนาห้องสมุด บรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ดูแลส่วนใหญ่ไม่มีวุฒิการศึกษา สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ อาจเป็นครูในสายวิชาอื่น ๆ ที่มีคาบว่างมาดูแล ทำให้กิจกรรมในการส่งเสริมการอ่านลดน้อยลง ส่งผลให้ผู้เรียนไม่มีความกระตือรือร้นในการอ่านและการค้นคว้า เพื่อเพิ่มทักษะความรู้ให้กับตนเอง และเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ประเทศต้องมีการณรงค์ส่งเสริมนิสัยรักการอ่านอย่างจริงจัง ที่สำคัญถ้าหากหนังสือมีรูปเล่มที่สวยงามจะดึงดูดความสนใจจากผู้อ่านเป็นอย่างมาก รวมไปถึงรูปแบบของห้องสมุดที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากแนวคิดเดิมที่ว่า ห้องสมุดเป็นเพียงคลังความรู้ คลังหนังสือ ให้กลายเป็นแหล่งที่ให้ผู้เข้ามาใช้บริการ ครู ผู้บริหารโรงเรียน นักเรียนและชุมชนได้ใช้ห้องสมุดเป็นเวทีของการเรียนรู้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่หลากหลายและน่าสนใจ อาทิ การจัดกิจกรรมยอคนักอ่าน แพนพังก์แท้ห้องสมุด การเล่านิทาน และการจัดชมภาพยนตร์ในห้องสมุด

น้ำทิพย์ วิภาวิน และนางเยาว์ เปรมกมลเนตร (2551, หน้า 13) กล่าวว่า การมีห้องสมุดที่ดี ประกอบขึ้นจากการที่องค์กรมีนโยบายที่ดี มีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้ที่ดีในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ส่วน ได้แก่ อาคาร บรรยากาศที่เงียบสงบเป็นสัดส่วน ระบบและเทคโนโลยีที่ดี

ทรัพยากรสารสนเทศมีเนื้อหาความรู้ที่ทันสมัย บริการสารสนเทศที่รวดเร็วด้วยความเต็มใจ และถูกต้องตรงกับความต้องการ

ปัจจุบันรัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของห้องสมุด จึงมีการปรับเปลี่ยนห้องสมุดต่าง ๆ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อสร้างจุดสนใจให้เยาวชนไทยหันมารักการอ่านให้มากขึ้น ดังที่นโยบายของฯพณฯนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้กล่าวไว้ในการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง “มิติใหม่ของการปฏิรูปอุดมศึกษาไทย: หัวใจแห่งการพัฒนาชาติ” เมื่อวันศุกร์ที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2544 ณ โรงแรมอมรินทร์ลาตุณ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ไว้ว่า “ห้องสมุดของไทย ระบบห้องสมุดไทย ช่วยคิดให้ผมหน่อยเถอะ ผมพร้อมจะลงทุนเรื่องห้องสมุด แต่ผมอยากให้เป็นห้องสมุดที่มีชีวิต ไม่ใช่ลงทุนแล้วตาย คือ ซื้อหนังสือใส่ครั้งแรกแล้วหยุด แล้วไม่มีอะไรเกิดขึ้น ผมเชื่อว่าท่านทั้งหลายที่ไปเมืองนอกเมืองนามาเห็นห้องสมุดเมืองนอกแล้วคิดว่าจะทำอย่างไรให้มีห้องสมุดแบบนี้ในเมืองไทย ผมพร้อมลงทุนเพราะว่ารัฐบาลนี้พร้อมจะลงทุนพัฒนาสมองคนเต็มที่” (วรรษยา คำณยุทธ์, 2544) ดังเช่นตัวอย่างของอุทยานการเรียนรู้ (TK Park)

ในปี 2549 กระทรวงศึกษาธิการจัดให้มีการพัฒนาเด็กเยาวชนให้มีทักษะที่สำคัญ คือ ทักษะด้านการอ่าน การใช้ภาษาต่าง ๆ ดังนั้นจึงให้มีการส่งเสริมในด้านของแหล่งการเรียนรู้ที่อยู่ภายในนั้น คือ ห้องสมุด ทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกจังหวัดต่างให้ความสำคัญและให้โรงเรียนที่อยู่ในสังกัดได้ช่วยกันพัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียนได้อ่านเพื่อก่อให้เกิดนิสัยรักการอ่านมากขึ้น ทุกโรงเรียนได้ปรับปรุงห้องสมุดให้มีความทันสมัยและนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร ได้กำหนดวิสัยทัศน์ว่า ด้วย การมีสถานศึกษาที่มีความเข้มแข็งให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกัน ครูและบุคลากรทางการศึกษามีศักยภาพตามมาตรฐานและจรรยาบรรณทางวิชาชีพ นักเรียนมีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยชุมชนมีส่วนร่วม จึงได้มีการสนับสนุนให้ทุกโรงเรียนในเขตพื้นที่ปรับปรุงและพัฒนาห้องสมุด โรงเรียนให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์แบบจนกลายเป็นโรงเรียนในพื้นที่พร้อมไปด้วยด้านวิชาการและแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร, 2553)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ห้องสมุดโรงเรียนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่ใกล้ที่สุดสำหรับผู้เรียนและผู้สอน ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการศึกษาไทย และมีความจำเป็นในการปรับกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้ห้องสมุดเป็นแหล่งเติมเต็มแห่งภูมิปัญญาของผู้เรียนและผู้สอน เป็นแหล่งที่ให้ความรู้เพิ่มเติมของผู้เรียนและผู้สอนเป็นอย่างดี ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนหันมาสนใจรักการเรียนรู้ไปตลอดชีวิต ทางโรงเรียนระดับประถมศึกษาของภาครัฐบาลและเอกชนที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร จำนวน 116 โรงเรียน จึงได้มีการคิดรูปแบบห้องสมุดของตนเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญและมีชีวิตเกิดขึ้นภายในโรงเรียน เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนและสนองต่อการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบัน ด้วยเหตุผลนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้ของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร เพื่อให้ตรงเป้าหมายกับแนวทางการจัดการห้องสมุดโรงเรียนให้มีชีวิตของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ปี 2549 ปีแห่งการปฏิรูปการเรียนการสอน และนำไปพัฒนาห้องสมุดในโรงเรียนให้เป็นห้องสมุดที่มีชีวิตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานของห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้ของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูบรรณารักษ์ที่มีต่อรูปแบบห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้ของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร
3. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูบรรณารักษ์ที่มีต่อรูปแบบห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้ของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

สมมติฐานของการวิจัย

สมมติฐานของการวิจัย มีดังนี้

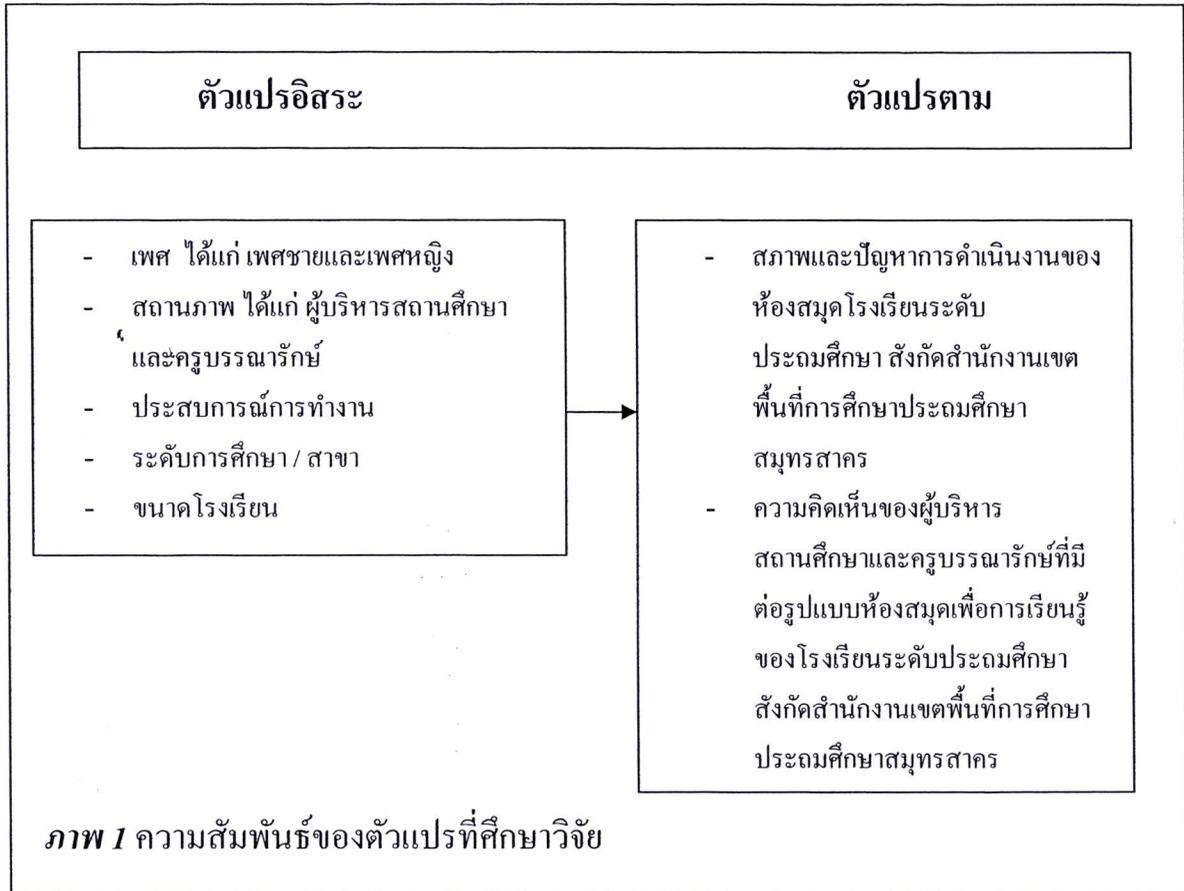
1. ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีเพศ ประสบการณ์ ระดับการศึกษาและขนาดโรงเรียนที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อรูปแบบของห้องสมุดโรงเรียนแตกต่างกัน
2. ครูบรรณารักษ์ที่มีเพศ ประสบการณ์ ระดับการศึกษา มีสภาพการดำเนินงานและสภาพปัญหาของห้องสมุดแตกต่างกัน
3. ครูบรรณารักษ์ที่มีเพศ ประสบการณ์ ระดับการศึกษา มีความคิดเห็นต่อรูปแบบของห้องสมุดโรงเรียนแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะรูปแบบห้องสมุดตามขอบข่าย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านบทบาทบุคลากร ด้านอาคารสถานที่และครุภัณฑ์ ด้านทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านบริการและกิจกรรม ด้านงบประมาณ

สำหรับกลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูบรรณารักษ์หรือผู้ที่ปฏิบัติงานห้องสมุดของ โรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย คือ

โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนระดับประถมศึกษาที่เปิดสอนตั้งแต่อนุบาล - ประถมศึกษาปีที่ 6 ของภาครัฐบาลและเอกชนทั้งหมด 100 โรงเรียนที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้บริหารและรองผู้บริหารสถานศึกษา บุคคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาซึ่งปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหาร

สถานศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษานี้ ที่จัดการศึกษาปฐมวัย ชั้นพื้นฐาน และ
อุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน

สภาพการดำเนินงานห้องสมุด หมายถึง การดำเนินงานเป็นไปตามมาตรฐาน
สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยตามหมวดมาตรฐานทั่วไป

ปัญหาการดำเนินงาน หมายถึง ปัญหาและข้อจำกัดที่ทำให้ไม่สามารถ
ดำเนินงานห้องสมุดได้ตามเป้าหมายที่กำหนด

ความคิดเห็น หมายถึง ข้อเสนอแนะที่ผู้บริหารและครูบรรณารักษ์ได้แสดง
ความคิดเห็น อาจจะเป็นข้อที่ควรปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

รูปแบบห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง สิ่งที่กำหนดขึ้นตามความ
คิดเห็นของบรรณารักษ์และผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาสมุทรสาคร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษา
ซึ่งมีขอบข่ายของรูปแบบทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่และ
ครุภัณฑ์ ด้านงบประมาณ ด้านทรัพยากรสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้าน
บริการและกิจกรรม

ขนาดของโรงเรียน หมายถึง ขนาดโรงเรียนที่ทางสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดดังนี้

1. โรงเรียนขนาดเล็ก	มีนักเรียนตั้งแต่	120 คนลงมา
2. โรงเรียนขนาดกลาง	มีนักเรียนตั้งแต่	121-600 คน
3. โรงเรียนขนาดใหญ่	มีนักเรียนตั้งแต่	601-1,500 คน
4. โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ	มีนักเรียนตั้งแต่	1,500 คนขึ้นไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสภาพและปัญหาการดำเนินงานของห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้
ของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
สมุทรสาคร
2. ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูบรรณารักษ์ที่มี

ต่อรูปแบบห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้ของ โรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงห้องสมุด
โรงเรียนให้กับครอบครัวอันจะนำไปพัฒนาเพื่อการเรียนรู้และสนับสนุนการเรียน
การสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสถานศึกษานำไปกำหนดใช้เป็นนโยบายเพื่อการ
พัฒนาห้องสมุด โรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาสมุทรสาคร